

Odpowiedzialność mediów w rękach publiczności

Doświadczenia ze Szwecji

Anita Ceglińska

Wiarygodność dziennikarstwa informacyjnego, zjawisko *fake news* czy mowa nienawiści to tematy często pojawiające się w dyskusji pomiędzy wydawcami, instytucjami publicznymi, trzecim sektorem i publicznością. Szczególnym wyzwaniem jest zapewnienie powszechnego dostępu do rzetelnych i sprawdzonych informacji na portalach internetowych i w mediach społecznościowych. Publiczność jest nierzadko zdezorientowana, które informacje są rzetelne i wiarygodne. Odbija się to na wskaźnikach zaufania do mediów. Twórcy raportów mówią nawet o jej implozji¹.

Niepokojące rezultaty przyniosły tegoroczne wyniki globalnego badania Reuters Institute. W raporcie *Reuters Institute Digital News Report* (edycja 2017) analitycy połączyli bezpośrednio zjawisko *fake news* z zaufaniem do mediów. Treści definiowane jako *fake news* podzielili na trzy kategorie: (1) treści, które są stworzone po to, by zarabiać pieniądze lub zdyskredytować kogoś; (2) treści, które są oparte na faktach, ale spreparowane w taki sposób, by odpowiadać danej agencji; (3) treści, co do których ludzie nie czują się komfortowo lub

się z nimi nie zgadzają. Respondenci badania RI najrzadziej wskazywali, że spotkali się z treściami z kategorii nr 1, wyjątkiem były Stany Zjednoczone. Badacze dostrzegli również, że największym zaufaniem media cieszą się w Skandynawii i Europie Północnej, a najniższym – w Grecji i Korei Południowej².

Do ciekawych konkluzji może prowadzić analiza wskaźników zaufania i porównanie wyników z lat 2016–2017. Z danych Reuters Institute wynika, że w większości badanych państw zaufanie do mediów spadało. Wyjątkiem są państwa skandynawskie oraz Brazylia, gdzie zaufanie do mediów rośnie³.

Bardzo podobne wyniki uzyskano w tegorocznej edycji globalnego badania *Edelman Trust Barometer* monitorującego zaufanie społeczne do władz, biznesu, organizacji pozarządowych i mediów. W 2018 roku 22 z 28 badanych państw zaklasyfikowano jako „nieufne wobec mediów”, choć wyniki z edycji 2018 i tak są bardziej pozytywne dla dziennikarzy niż rok temu, gdy notowano najgorsze wyniki w 17-letniej historii badania⁴. W najnowszej edycji analitycy Edelmiana zaobserwowali wzrost zaufania do dziennikarzy, przy równo-

¹ *Edelman Trust Barometer 2017*, red. A. Harary et al., www.edelman.com/global-results [dostęp: 29.11.2017].

² *Reuters Institute Digital News Report 2017*, Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford 2017, s. 20.

³ Tamże, s. 20, por. *Reuters Institute Digital News Report 2016*, Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford 2016, s. 25.

⁴ *Edelman Trust Barometer 2017*, dz. cyt., www.edelman.com/global-results [dostęp: 29.11.2017].

czesnym spadku zaufania do wyszukiwarek i mediów społecznościowych⁵.

Naturalnie pojawiało się pytanie, czy wyniki badań globalnych są spójne z badaniami zaufania do mediów realizowanymi w Szwecji. Najbardziej aktualnych danych dostarczają analizy SOM Institutet, ośrodka działającego przy Göteborgs Universitet. Najnowsza publikacja instytutu, *Larmar och gör sig till*, jest w całości poświęcona zaufaniu społecznemu w Szwecji. Zaufanie do mediów w Szwecji analizowano przez ponad 30 lat i przez ten czas właściwie się nie zmieniło. Najbardziej wiarygodnymi mediami są radio i telewizja, w szczególności nadawca publiczny. Dużym zaufaniem darzy go 54 proc. Szwedów, 34 proc. – umiarkowanym⁶. Nieco niższym cieszą się dzienniki – dużym zaufaniem darzy je 29 proc. Szwedów, umiarkowanym – 43 proc. Co istotne, szwedzkie radio i telewizja są trzecią najbardziej zaufaną instytucją publiczną w kraju (po służbie zdrowia oraz szkolnictwie wyższym)⁷.

Zakres niniejszego artykułu nie pozwala na pogłębioną analizę ekosystemu mediów w Szwecji, w związku z tym przedstawione zostaną te czynniki, które bezpośrednio lub pośrednio wiążą się z takimi aspektami, jak: wolność słowa, dostęp do informacji, odpowiedzialność dziennikarska, kultura i profesjonalizm dziennikarski, system regulacji mediów.

W teoriach normatywnych szwedzki ekosystem mediów jest zwyczajowo grupowany razem z pozostałymi krajami skandynawskimi,

a w niektórych teoriach także z takimi państwami, jak Niemcy, Austria czy kraje Beneluksu. W wielokrotnie cytowanej klasyfikacji systemów medialnych Hallina i Manciniego z 2004 roku Szwecja została przyporządkowana do modelu demokratycznego korporacjonizmu. Cechami dystynktywnymi są: wysokie wskaźniki czytelnictwa prasy, wczesny rozwój prasy masowej, pluralizm zewnętrzny mediów oraz historycznie silne powiązania między partiami politycznymi a prasą (dziś zanikające), silna profesjonalizacja zawodu dziennikarskiego, zinstytucjonalizowany system samoregulacji dziennikarskiej, wysoki stopień interwencji państwa przy zachowaniu autonomii mediów, system subwencji prasowych i silni nadawcy publiczni⁸.

Blum przyporządkowuje szwedzkie media do tzw. północnoatlantyckiego modelu służby publicznej, podkreślając silną pozycję nadawcy publicznego⁹. Brüggermann i współpracownicy, remodelując koncepcję Hallina i Manciniego, przyporządkowuje zaś szwedzkie media do klastra północnoeuropejskiego, zwracając uwagę na wysoki poziom interwencji państwa przy zachowaniu pełnej autonomii mediów¹⁰.

Twórcy teorii systemów medialnych nierzadko podkreślają, że wpływ na kształt ekosystemu mediów w Szwecji i pozostałych krajach skandynawskich ma silne państwo opiekuńcze, rozwinięte społeczeństwo obywatelskie oraz wpływ doktryny protestanckiej i powszechne dążenie do konsensusu¹¹.

⁵ Edelman Trust Barometer 2018, red. T.E. Ries et al., s. 16–20, <https://www.edelman.com/trust-barometer> [dostęp: 18.05.2018].

⁶ *Larmar och gör sig till*, red. U. Andersson et al., Göteborg 2017, s. 19.

⁷ Tamże, s. 41.

⁸ D. Hallin, P. Mancini, *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*, tłum. M. Lorek, Kraków 2007, s. 67.

⁹ Christians G. Clifford et al., *Normative theories of the media. Journalism in democratic societies*, Chicago 2009, s. 3–36.

¹⁰ M. Brüggermann et al., *Hallin & Mancini revisited: Four empirical types of western media systems*, „Journal of Communication” 2014, vol. 64, s. 1037–1065.

¹¹ D. Hallin, P. Mancini, *Systemy medialne...*, dz. cyt., s. 68.

Cele, hipotezy i pytania badawcze

Celem niniejszego artykułu jest próba odnalezienia czynników, które mogą pozytywnie oddziaływać na stabilność zaufania społecznego do mediów w Szwecji.

Na podstawie zacytowanej literatury z zakresu teorii mediów oraz literatury na temat specyfiki ekosystemów medialnych na rynkach skandynawskich (m.in. serie publikacji ośrodka badania mediów nordyckich Nordicom – Sveriges Mediebarometer, publikacje państwowego organu regulacyjnego Myndigheten för Press Radio och TV), autorka przyjmuje hipotezę, że jednym z czynników mogących stabilizować zaufanie do mediów jest profesjonalny, zinstytucjonalizowany system regulacji i samoregulacji, który umożliwia publiczności aktywne uczestnictwo w regulacji mediów.

W artykule zostały postawione pytania badawcze:

P1: Jak wygląda system odpowiedzialności dziennikarskiej w Szwecji oraz jaki jest udział publiczności w jego funkcjonowaniu?

P2: Jak wygląda mechanizm skarg publicznych składanych do instytucji odpowiedzialności dziennikarskiej?

P3: Czy wraz z rozwojem mediów cyfrowych regulacji są poddawane także tego typu media? Czy ma to wpływ na liczbę składanych skarg publicznych?

Ponieważ polskojęzyczna literatura medioznawcza stosunkowo rzadko podejmuje tematykę funkcjonowania systemu odpowiedzialności dziennikarskiej w krajach skandynawskich, autorka zdecydowała się podjąć bezpośrednią współpracę z przedstawicielami tychże instytu-

cji. We wrześniu 2017 roku, w ramach wyjazdu badawczego do Sztokholmu zostały przez nią zrealizowane pogłębione wywiady indywidualne z Olą Sivgardssonem – Pressombudsmanem Szwecji oraz Marią Bergerlind Dierauer z Myndigheten för Press Radio och TV. Przedstawiciele obu instytucji udzielili wielu informacji na temat charakterystyki działania systemu odpowiedzialności dziennikarskiej oraz obecnych wyzwań, które stoją przed aktorami polityki medialnej w Szwecji. Obie instytucje zgodziły się także udostępnić dane z raportów rocznych dotyczących skarg składanych przez publiczność¹².

Prawo mediów oraz system odpowiedzialności dziennikarskiej w Szwecji

Szwecja jako pierwsze państwo w historii zagwarantowało konstytucyjnie wolność wypowiedzi – w 2016 roku świętowano 250. rocznicę tego wydarzenia. Obecnie dwie spośród czterech ustaw konstytucyjnych są w całości poświęcone wolności mediów. Są to: Akt o Wolności Prasy z 1949 roku (*Tryckfrihetsförordningen*) oraz Fundamentalne Prawo Wolności do Wypowiedzi z 1991 roku (*Yttrandefrihetsgrundlagen*). Wolność słowa oraz wolność do pozyskiwania i otrzymywania wiadomości są również gwarantowane w rozdziale 2. Aktu o Formie Rządu (*Regeringsformen*) z 1974 roku. Ustawy te zapewniają pełną wolność wypowiedzi, autonomię mediów oraz prawo do dostępu do informacji. Akt o Wolności Prasy dotyczy przede wszystkim mediów drukowanych, podczas gdy Fundamentalne Prawo Wolności do Wypowiedzi odnosi się do mediów audiowizualnych i internetu¹³.

¹² Wywiady z O. Sivgardssonem i M. Bergerlind Dierauer zostały zrealizowane w ramach projektu „Skuteczna walka z *fake news* – analiza wykorzystywania mechanizmów regulacji i samoregulacji przez publiczność w Szwecji”, dofinansowanego ze środków DSM na rok 2017. W ramach projektu zrealizowano wyjazd badawczy do Sztokholmu. Materiał statystyczny uzyskany w biurach PO/PON i MPRT, dostępny wyłącznie w języku szwedzkim, został przetłumaczony przez autorkę artykułu we współpracy z profesjonalnym tłumaczem języka szwedzkiego. W artykule wykorzystano fragmenty wywiadów oraz wyników analizy raportów rocznych. Pełne teksty wywiadów oraz analiza materiałów ilościowych zostaną opublikowane w dysertacji autorki.

¹³ *Svenska Grundlagarna*, www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/demokrati/grundlagarna/ [dostęp: 28.11.2017].

W globalnym rankingu wolności słowa fundacji Reporters Without Borders Szwecja zajmuje drugie miejsce na 180 uwzględnianych państw (edycja 2018)¹⁴.

Organem odpowiedzialnym za kształtowanie polityki medialnej w Szwecji jest Ministerstwo Kultury. Co istotne, od 2010 roku, kiedy to znowelizowano prawo audiowizualne, kompetencje ministerstwa zostały w większości przekazane na ręce niezależnego organu regulacyjnego.

Na mocy Ustawy o Radio i Telewizji (*Radio och TV lag* z 2010 roku, z nowelizacjami)¹⁵ organem regulacyjnym mediów jest Myndigheten för Press, Radio och TV (MPRT), który kształtuje politykę audiowizualną, zarządza systemem subsydiów, rejestracją nadawców oraz skargami publiczności. Wydaje także raporty na temat rynku medialnego w Szwecji oraz konsumpcji mediów i digitalizacji. Jest to organ niezależny od partii politycznych, silnie podkreślający swoją autonomię i apolityczność.

System regulacji uzupełnia agenda rządowa Statens Medieråd – Rada Mediów, która troszczy się o najmłodszych użytkowników mediów. Pracownicy SM klasyfikują filmy i seriale dla odpowiednich grup wiekowych, prowadzą badania na temat programów dla dzieci i młodzieży, analizują zachowania młodych w sieci, opracowują materiały z zakresu edukacji medialnej, np. na temat propagandy czy cyberprzestępczości. Obecnie realizowana jest kampania *No hate* uświadamiająca o zjawisku mowy nienawiści¹⁶.

Tak jak w pozostałych państwach skandynawskich, w Szwecji istnieje zinstytucjonalizowany system samoregulacji dziennikarskiej obejmujący prasę drukowaną, jej wydania online oraz media *online-only*, w tym blogi i vlogi. Niemal 90 proc. szwedzkich dziennikarzy należy do stowarzyszeń zawodowych¹⁷. Cztery największe: Journalistförbundet (Związek Zawodowy Dziennikarzy), Sveriges Tidskrifter (Stowarzyszenie Wydawców Prasy Codziennej), TU Medier i Sverige (Stowarzyszenie Wydawców Szwecji) oraz Publicistklubben (Klub Publicystów) tworzą zrzeszenie Pressens Samarbetsnämnd, które powołało do życia i finansuje dwie najważniejsze instytucje samodyscypliny w szwedzkich mediach: Radę Prasową (*Pressens Opinionsnämnd – PON*) oraz urząd Pressombudsmanna (PO). System samodyscypliny jest dobrowolny i posiada własny kodeks etyki (*Den journalistiska yrkesregler*)¹⁸.

Zadania oraz zakres kompetencji organów regulacji i samoregulacji są różne (zob. tab. 1.). Postawą różnic jest rządowy charakter i działanie z delegacji ustawowej w przypadku MPRT i Statens Medieråd oraz dobrowolny charakter uczestnictwa w systemie samodyscypliny PO/PON. Regulacja z ramienia państwa obejmuje przede wszystkim media audiowizualne i do pewnego stopnia prasę (subsytia), natomiast samoregulacja może obejmować tylko prasę drukowaną, jej wydania online oraz media *online-only*.

¹⁴ Reporters Without Borders 2018 Index, Sweden, rsf.org/en/sweden [dostęp: 18.05.2018].

¹⁵ *Radio och TV Lag*, SFS No. 2010:696, www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696 [dostęp: 28.11.2017].

¹⁶ Statens Medieråd, nohate.se [dostęp: 29.11.2017].

¹⁷ B. Dobek-Ostrowska, *Zmiany w mediach i dziennikarstwie w drugiej dekadzie XXI wieku [w:] Zmiana w dziennikarstwie w Polsce, Rosji i Szwecji. Analiza porównawcza*, red. B. Dobek-Ostrowska, P. Barczyszyn, Wrocław 2016, s. 17.

¹⁸ Yrkesetik Regler, old.po.se/yrkesetik [dostęp: 29.11.2017].

Tabela 1. Podstawowe obszary działania organów regulacji i samoregulacji w Szwecji

	Regulacja z ramienia państwa	Samoregulacja
Obszary aktywności	Media audiowizualne, prasa drukowana, Web-radio, Web-TV	Prasa, online
Podstawa prawna, kodyfikacja zasad	Akt o Wolności Pracy, Akt o Wolności Wypowiedzi, Ustawa o Radiu i Telewizji, także prawo o ochronie konkurencji, prawo telekomunikacyjne, prawo o ochronie nieletnich	Kodeks Etyki Prasy, Radio i Telewizji, wewnętrzne kodeksy etyki stowarzyszeń dziennikarskich oraz poszczególnych grup medialnych i redakcji
Regulacja infrastruktury	Zaawansowana (system licencji)	Brak
Regulacja kadr, np. rad nadzorczych	Ograniczona (tylko w mediach publicznych)	Brak
Regulacja finansowania	Ograniczona (tylko w mediach publicznych)	Brak
Regulacja zawartości	Zaawansowana (system skarg publicznych, klasyfikacja wiekowa treści audiowizualnych i kinowych, regulacja treści dedykowanych mniejszości, udogodnień dla niepełnosprawnych etc.)	Zaawansowana (system skarg publicznych oraz decyzji wydawanych przez Pressombudsmana i Radę Prasową)
System sankcji	Zaawansowane (nakaz korekty, kary finansowe, zawieszenie licencji) – obligatoryjne	Ograniczone (rekomendacja korekty, opłaty administracyjne – fakultatywne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Radio och TV Lag*, SFS No. 2010:696, www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696 [dostęp: 29.11.2017]

Skargi publiczności do organu regulacyjnego MPRT

W ramach systemu regulacji MPRT publiczność może składać skargi do specjalnej komisji – Granskningsnämnden för Radio och TV. Co ważne, regulacji podlegają wyłącznie elektroniczne treści nadawane ciągle, tj. programy emitowane w TV, radio i za pośrednictwem internetu. Rada nie może rozpatrywać skarg na treści o charakterze nieciągłym, nienadawanym, nawet jeśli zostały one wyprodukowane przez nadawcę podlegającego kontroli MPRT, np. nadawcę publicznego. Obowiązujące prawo wyklucza zatem możliwość zgłaszania treści w formie tekstu na portalach nadawców audiowizualnych, infografik czy podcastów¹⁹.

Regulacją są objęte różne rodzaje mediów audiowizualnych: cyfrowe naziemne stacje telewizyjne i rozgłośnie radiowe, społeczne stacje radiowe (*närradio/community radio*), telewizja kablowa i satelitarna, Web-TV, telewizja na żądanie, teletekst. Najwięcej regulacji dotyczy funkcjonowania nadawcy publicznego, specjalne obostrzenia występują również w stosunku do telewizji komercyjnej TV4.

Główne obszary, które podlegają regulacji, a jednocześnie są podstawą dla złożenia publicznej skargi to: bezstronność, rzetelność, szacunek dla prywatności, prawo do korekty i repliki, przemoc i pornografia, kryptoreklama, sponsoring, product placement²⁰.

¹⁹ Myndigheten för Press Radio och TV, *Krav och regler för medierna*, www.mprt.se/sv/att-sanda/krav-och-regler/ [dostęp: 29.11.2017].

²⁰ Myndigheten för Press Radio och TV, *Media requirements and regulations*, www.mprt.se/en/broadcasting-radio-and-tv/requirements-and-regulations/ [dostęp: 29.11.2017].

Tabela 2. Liczba skarg publicznych składanych do Granskningsnämnden för Radio och TV w latach 2009–2016 (typy mediów)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Nadawca publiczny (wszystkie media)	985	1085	1509	945	1096	1163	1222	1214
SVT (TV publiczna)	634	717	998	573	690	718	757	794
SR (radio publiczne)	334	329	495	362	388	430	452	402
UR (nadawca edukacyjny)	17	39	28	10	18	15	13	18
TV 4 w sieci naziemnej	160	106	272	144	122	146	125	137
Pozostałe kanały w sieci naziemnej	10	3	10	10	6	18	4	10
Analogowe radio komercyjne	61	15	18	24	28	10	16	12
Radio społeczne (<i>närradio</i>)	37	28	23	12	9	14	21	5
Telewizja kablowa	6	1	8	2	4	1	4	1
Telewizja satelitarna	27	11	2	0	1	2	7	3
Web-TV / Web-radio	8	2	6	2	2	12	15	10
Telewizja na żądanie	Nd	Nd	9	15	10	4	2	28
Inna jurysdykcja (dla mediów zagranicznych)	Nd	12	32	32	26	30	27	49
Pozostałe	4	6	3	3	3	3	3	3
Ogółem	1294	1267	1895	1189	1307	1403	1446	1472

Nd = nie dotyczy, nie obejmowano regulacją MPRT

Źródło: Myndigheten för Press Radio och TV, *Antal anmälningar*, www.mprt.se/sv/mer-om-media/mer-om-public-service/antal-granskade-program/ [dostęp: 29.11.2017]

Jeżeli zajrzemy do statystyki z raportów rocznych MPRT, to dostrzeżemy, że z roku na rok publiczność składa coraz więcej skarg do Granskningsnämnden (zob. tab. 2.). Największe wzrosty są notowane w kategorii telewizji na żądanie. W pozostałych typach mediów wyniki wahają się i trudno wskazać jakiegokolwiek trendy.

Warto jednak dodać, że od 2011 roku wszystkie publiczne skargi składane na ten sam program są uwzględniane w statystykach jako jedna skarga. Według danych MPRT tak naprawdę wzrosty składanych skarg są jeszcze wyższe, ponieważ w roku 2012 odnotowano 2891 indywidualnych zgłoszeń, w roku 2013 było ich 2421, w 2014 –

2949, w 2015 – 2841, a w 2016 odnotowano rekordowe 3534 zgłoszenia publiczne²¹.

MPRT udostępnia również statystyki pokazujące, jakie obszary najczęściej podlegają skargom (zob. tab. 3.). Co ważne, publiczne statystyki pokazują tylko te sprawy, co do których zapadły decyzje Rady, a nie obszary wszystkich wpływających skarg. W ciągu ostatnich trzech lat spadła nieznacznie liczba decyzji motywowanych zasadą bezstronności oraz obiektywizmu. Natomiast obszarami, w których liczba decyzji Rady rośnie jest reklama i sponsoring oraz odpowiednie oznaczenie transmisji.

²¹ *Årsredovisning 2016*, Myndigheten För Press, Radio och TV, Sztokholm 2017, s. 20.

Tabela 3. Obszary składanych skarg publicznych, co do których GPRT wydało decyzje w latach 2009–2016

Obszar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bezstronność	8	6	7	16	13	8	9	8
Dokładność	12	7	14	15	13	9	10	8
Prawo do korekty / repliki	1	1	1	3	2	2	1	0
Prawo do prywatności	5	5	5	8	8	6	5	7
Wpływ medium	2	4	8	9	1	10	9	8
Przemoc i pornografia	1	0	2	2	0	0	2	0
Kryptoreklama	18	27	8	4	6	8	5	17
Reguły dotyczące reklamy	2	3	3	4	3	5	4	15
Reguły dotyczące sponsoringu	5	15	2	6	3	5	5	9
Oznaczenie transmisji	3	6	0	2	1	4	7	7

Źródło: Myndigheten för Press Radio och TV, *Antal anmälningar*, www.mprt.se/sv/mer-om-media/mer-om-public-service/antal-granskade-program/ [dostęp: 28.11.2017]

Co istotne, MPRT oraz Rada Granskningsnämnden działają na mocy ustawy o Radiu i Telewizji, ich decyzje mają zatem moc prawną. Można się od nich odwoływać oraz prowadzić równoległe procesy na drodze sądowej. Rada może wydać nakaz korekty lub nałożyć sankcję pieniężną. Zobowiązania finansowe mogą wynosić nawet 10 proc. rocznych przychodów nadawcy. Najwyższą formą kary jest całkowite cofnięcie licencji nadawcy²².

Maria Bergerlind Diaurer z MPRT tłumaczy, że wzrost liczby składanych skarg może być powiązany między innymi z aktywnością publiczności w mediach społecznościowych. MPRT zaobserwowało, że widzowie namawiali się wzajemnie w internecie, by masowo składać skargi na wybrany program. Takie praktyki stosowali m.in. zwolennicy niektórych partii politycznych, którzy skarżyli się na brak bezstronności i rzetelności głównych mediów²³. Na 1472 skargi zarejestrowane w 2016 roku tylko

30 wniesiono z inicjatywy MPRT – pozostałe były zainicjowane przez użytkowników mediów²⁴.

Cytowany wcześniej SOM Institutet zrealizował w 2016 roku badanie ankietowe analizujące świadomość istnienia Rady. Wynika z niego, że około 1/3 dorosłych Szwedów słyszała o takiej instytucji, jak Granskningsnämnden för Radio och TV (widziała informacje o niej prasie lub internecie), ok. 40 proc. badanych widziało lub słyszało, jak grupa mediowa informowała, że jest objęta procedurą Rady. Natomiast tylko 1 proc. ankietowanych stwierdziło, że w ostatnim roku samodzielnie złożyło skargę do Rady²⁵.

Według Bergerling Diaurer MPRT nie prowadzi obecnie żadnych kampanii edukacyjnych ani uświadamiających o istnieniu instytucji. Publiczność może jednak zapoznać się z bieżącymi informacjami na stronach www MPRT, a dwa razy w miesiącu instytucja udostępnia

²² *Radio och TV Lag*, SFS No. 2010:696, www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio-och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696 [dostęp: 29.11.2017].

²³ Wywiad zrealizowany z M. Bergerlind Diaurer w siedzibie Myndigheten för Press, Radio och TV w Sztokholmie we wrześniu 2017 r.

²⁴ *Årsredovisning 2016*, dz. cyt., s. 22.

²⁵ *Svenskarnas värdering av Radio och TV*, ed. L. Annerstedt et al., Göteborg 2016, s. 26.

informacje prasowe w agencjach prasowych i głównych mediach. Informacje o możliwości składania skarg są też dostępne na stronach internetowych niektórych nadawców²⁶.

Aktywność użytkowników mediów w systemie samoregulacji dziennikarskiej

Regulacją systemu samodyscypliny PO/PON są objęte tytuły prasowe drukowane oraz ich wydania online, jak również media *online-only* oraz blogi i vlogi. By zostać objętym regulacją Pressombudsmana i Rady Prasowej, należy wysłać zgłoszenie. Tytuły należące do wymienionych czterech stowarzyszeń są uwzględniane w systemie automatycznie. Jeżeli medium, które nie ma odpowiednika w druku chce należeć do systemu, musi być zgłoszone do MPRT jako baza danych, a potem zostać wpisane do systemu samodyscypliny²⁷.

W obecnej kadencji, od 2011 roku, funkcję Pressombudsmana pełni Ola Sivgardsson, były dziennikarz. W skład Rady Prasowej wchodzi 11 osób. Cztery z nich reprezentują cztery stowarzyszenia dziennikarskie, które powołały do życia urzędy PO i PON. Kolejne trzy osoby to reprezentanci publiczności delegowani przez parlamentarnego Rzecznika Praw Obywatelskich. Osoby te cieszą się autorytetem społecznym, ale nie są dziennikarzami, a np. pisarzami, przedsiębiorcami. Cztery miejsca przysługują sędziom, którzy czuwają nad aspektami formalnymi. Zazwyczaj są to byli sędziowie Sądu Najwyższego Królestwa Szwecji. Co ważne, działalność w Radzie Prasowej jest dobrowolna, a jej członkowie nie otrzymują za nią wynagrodzenia.

Skargi mogą składać osoby prywatne lub instytucje, przy czym osoby prywatne mogą

zaskarżać tylko treści, które dotknęły ich osobiście, zaś instytucje mogą zgłaszać materiały tylko wtedy, gdy wydawca nie udzielił im prawa do repliki. Skargi mogą dotyczyć tylko materiałów, które zostały opublikowane nie później niż trzy miesiące przed złożeniem skargi.

Pressombudsman ma uprawnienia, by z własnej inicjatywy wszcząć postępowanie, jednak do takich sytuacji dochodzi niezwykle rzadko. Obecny Pressombudsman tłumaczy, że unika tej sytuacji, ponieważ wówczas stawałby się stroną w sprawie, co byłoby sprzeczne z jego nadrzędną zasadą bezstronności²⁸.

Decyzje mają charakter dobrowolny. Redakcje, które zostały skrytykowane przez PO i PON najczęściej są namawiane do opublikowania korekty czy przeprosin. Są także zobowiązane uiścić opłatę administracyjną, która jest przeznaczana na prowadzenie działalności biur PO i PON. Wysokość opłaty jest uzależniona od wielkości redakcji, jednak zdarza się, że redakcje dobrowolnie wpłacają wyższe sumy. Opłata nie trafia do osoby pokrzywdzonej, nie może też zostać przekazana na cele dobroczynne.

Zwyczajowo cała procedura – od momentu wpłynięcia skargi do decyzji PON – trwa od kilku tygodni do kilku miesięcy (zazwyczaj nie dłużej niż rok). Czas trwania procesu jest zdeterminowany przede wszystkim intensywnością korespondencji między stronami postępowania przed wydaniem decyzji przez Pressombudsmana.

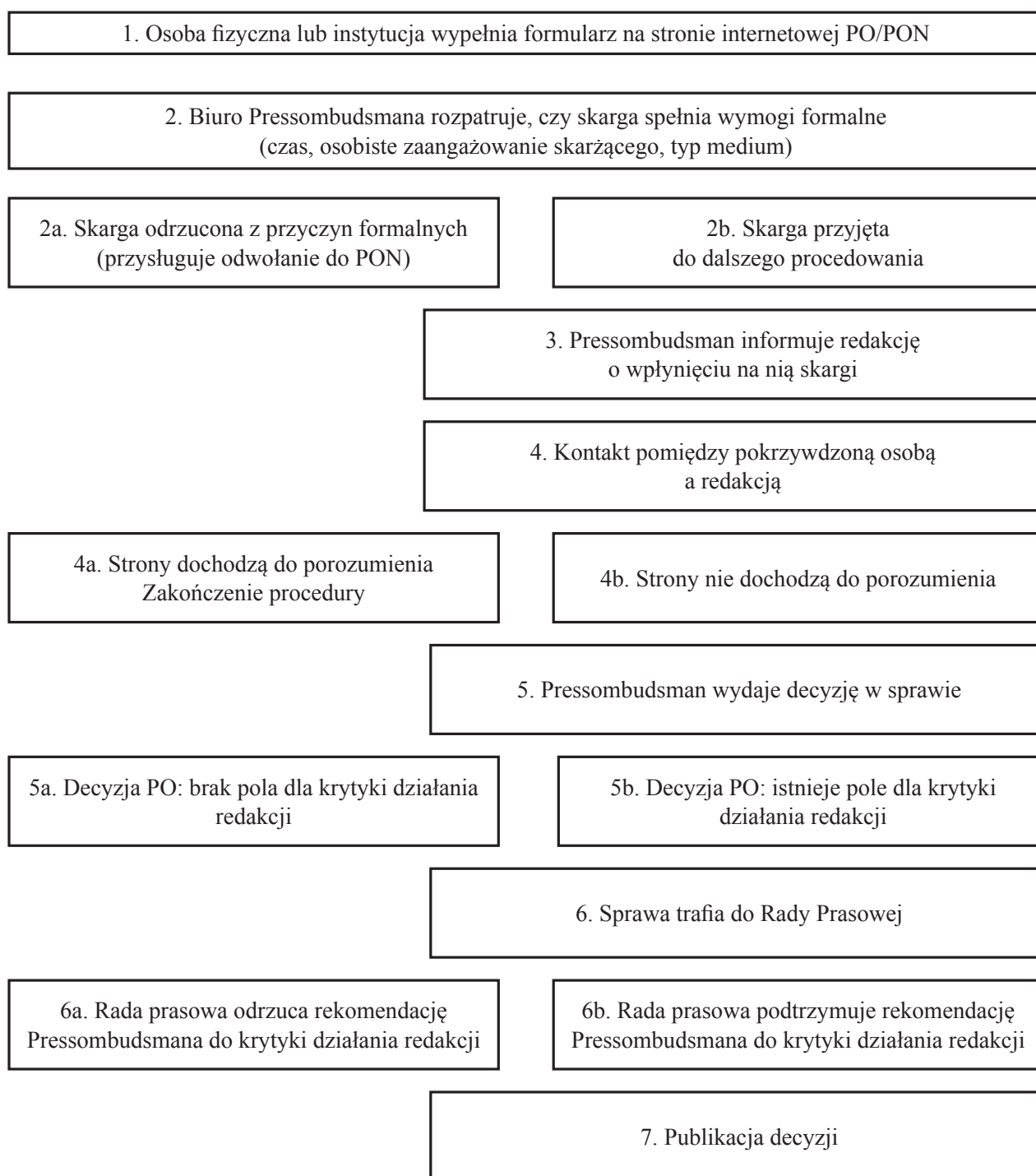
Jak zauważa Sivgardsson, instytucje Pressombudsmana i Rady Prasowej cieszą się zaufaniem wśród redakcji, a ich decyzje są respektowane i wdrażane. W ciągu sześcioletniej kadencji obecnego Pressombudsmana redakcja tylko raz odmówiła publikacji korekty.

²⁶ Wywiad z M. Bergerlind Diaurer, wrzesień 2017.

²⁷ Wywiad z O. Sivgardssonem, wrzesień 2017.

²⁸ Tamże.

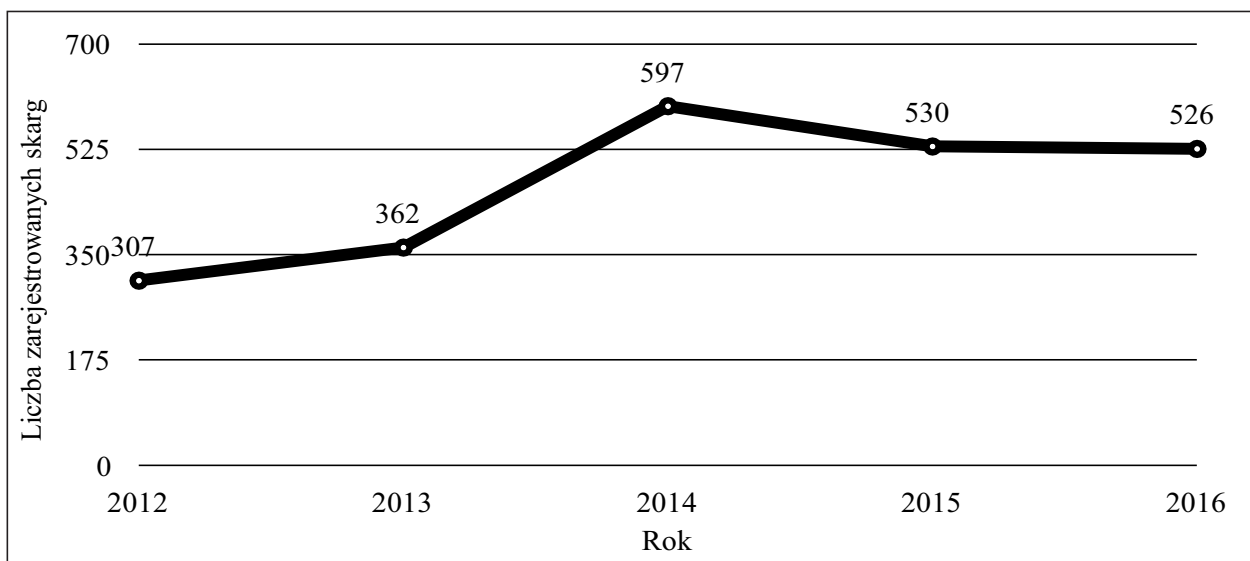

Rys. 1. Schemat procedury skargi publiczności w systemie samodyscypliny PO/PON

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadu z Ola Sivgardssonem, wrzesień 2017

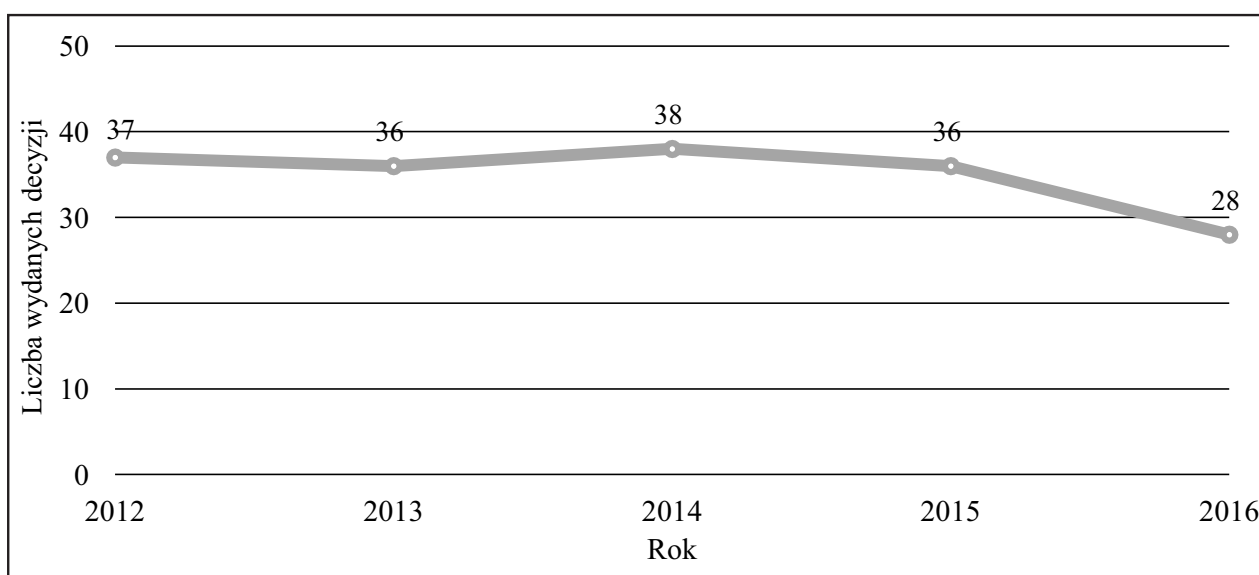
Ze statystyk udostępnionych przez biuro Pressombudsmana wynika, że w ostatnich latach liczba składanych skarg wzrosła, aczkolwiek liczba samych decyzji spada (zob. rys. 2, 3).

Wynika to z tego, że wiele skarg nie spełnia wymogów formalnych, a część spraw udaje się rozstrzygnąć polubownie, bez konieczności kierowania sprawy do PON.

Rys. 2. Bilans skarg wpływających do Pressombudsmana w latach 2012–2016

Źródło: *Årsberättelser 2016*, Allemänhetens Pressombudsman (PO), Pressensopinionsnämns (PON), Sztokholm 2017, s. 3–7

Rys. 3. Bilans decyzji wydanych przez Szwedzką Radę Prasową w latach 2012–2016

Źródło: *Årsberättelser 2016*, Allemänhetens Pressombudsman (PO), Pressensopinionsnämns (PON), Sztokholm 2017, s. 3–7

Publicznie znane są tytuły prasowe i internetowe, wobec których wniesiono skargi i wydano decyzje. W związku z tym, że materiały w postaci drukowanej są w zdecydowanej większości publikowane również w internecie, nie ma możliwości oceny, ile skarg wynikało z publikacji w mediach drukowanych, a ile dostępnych online. W 2016 roku tylko w 2 na 28 decyzji Szwedzkiej Rady Prasowej wyraźnie

oznaczono, że wyroki dotyczyły materiałów ze stron internetowych. Nie oznacza to jednak, że pozostałe z nich nie były dostępne w sieci.

Statystycznie od lat najwięcej skarg wpływa na dwa największe dzienniki w Szwecji – tabloidy „Aftonbladet” oraz „Expressen” (zob. tab. 4). O ile do roku 2015 liczba skarg wnoszonych na te tytuły była porównywalna, o tyle w 2016 roku liczba skarg złożonych na „Expressen”

Tabela 4. Zestawienie tytułów prasowych wobec których wpłynęło najwięcej skarg w 2016 roku, wraz z liczbą wydanych decyzji

Miejsce w zestawieniu	Tytuł prasowy	Liczba skarg zarejestrowanych w 2016 roku	Liczba decyzji wydanych w 2016 roku
1.	„Expressen/GT/KvP”	95	2
2.	„Aftonbladet”	52	0
3.	„Vestmanlands Läns Tidning”	16	0
4.	„Dagens Nyheter”	14	0
5.	„Svenska Dagbladet”	11	1
6.	„Sydsvenskan”	11	0
7.	„Hallandsposten”	9	0
8.	„Helsingborg Dagbladet”	9	0
9.	„Uppsala Nya Tidning”	9	0
10.	„Göteborgs-Posten”	8	0

Źródło: *Årsberättelser 2016*, Allemänhetens Pressombudsman (PO), Pressensopinionsnämns (PON), Sztokholm 2017, s. 5

wzrosła niemal o 100 procent. Prawdopodobną przyczyną tego skoku jest decyzja redaktora naczelnego „Expressen” o umieszczeniu linku do składania skarg do Pressombudsmana pod każdym artykułem, który ukazuje się na stronie internetowej dziennika „Expressen”. Krok ten spotkał się z aprobatą w środowisku dziennikarskim i został doceniony przez stowarzyszenia i instytucje samodyscypliny. Kolejne grupy mediowe zamierzają wprowadzić podobne rozwiązania²⁹.

Na czele rankingu najczęściej zgłaszanych tytułów znajdują się dwa największe szwedzkie dzienniki, tabloidy „Expressen” oraz „Aftonbladet”. Zestawienie uzupełniają inne tytuły o zasięgu krajowym („Dagens Nyheter”, „Svenska Dagbladet”), jak również tytuły regionalne. Statystyki pokazują jednak, że wysoka liczba zgłoszeń nie oznacza wysokiej liczby decyzji wydanych przez PO i PON. Warty odnotowania jest fakt, że w roku 2016 tytułem wobec którego

wydano najwięcej decyzji był „Hänt Extra” – periodyk i portal o tematyce plotkarskiej³⁰.

W związku z ochroną dóbr osobistych osób składających skargi, informacje dotyczące tematyki zgłoszeń nie są dostępne. Do publicznej wiadomości trafiają jedynie wiadomości o tych przypadkach, co do których wydano decyzję Pressombudsmana i Rady Prasowej. W przeciwieństwie do skarg składanych do MPRT, nie są one dzielone na kategorie, np. dotyczące prawa do odpowiedzi na krytykę czy ochrony prywatności.

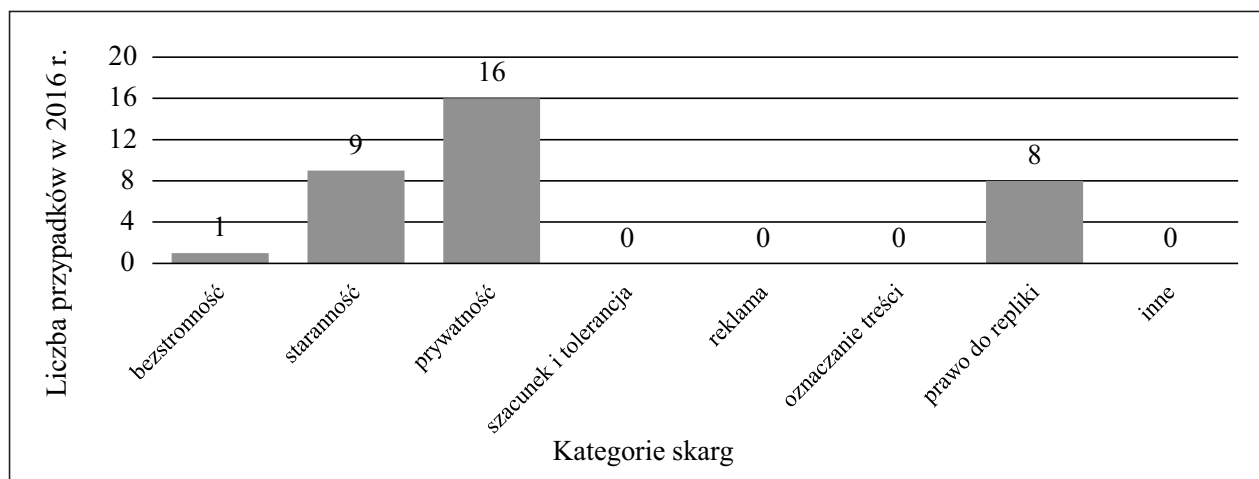
Na podstawie danych³¹ udostępnionych przez PO i PON w raporcie rocznym za rok 2016 autorka przeanalizowała tematykę skarg wobec których Rada Prasowa wydała decyzje. W raporcie rocznym PO/PON poszczególne przypadki zostały podzielone na trzy kategorie: zaniechania dobrych obyczajów dziennikarskich (1 przypadek); naruszenia dobrych obyczajów dziennikarskich (26); poważnego naruszenia dobrych obyczajów dziennikarskich (1)³².

²⁹ *Årsberättelser 2016*, dz. cyt., s. 5.

³⁰ *Årsberättelser 2016*, dz. cyt., s. 5.

³¹ Tamże, s. 18–23.

³² W raporcie PO/PON uwzględniono 28 decyzji, ale opisanych jest 25 materiałów prasowych wobec których wszczęto procedurę.

Rys. 4. Tematyka materiałów prasowych zgłaszanych do PO/PON w 2016, z podziałem na kategorie

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Årsberättelser 2016*, Allemänhetens Pressombudsman (PO), Presensopinionsnämns (PON), Sztokholm 2017

Decyzje i tematy analizowanych przypadków zostały podzielone na osiem kategorii, wobec których przyjęto następujące definicje robocze:

- Kategoria 1. Bezstronność: „przedstawienie racji wszystkich stron w sprawie”.
- Kategoria 2. Staranność dziennikarska: „przedstawienie tematu zgodnie z faktami, rzetelne zebranie informacji z możliwie wszystkich dostępnych źródeł”.
- Kategoria 3. Poszanowanie prywatności i dobrego imienia: „ochrona danych osobowych i danych wrażliwych, których ujawnienie mogłoby doprowadzić w szczególności do utraty dobrego imienia, publicznej krytyki”.
- Kategoria 4. Szacunek i tolerancja: „poszanowanie praw ze względu na narodowość, pochodzenie etniczne, rasowe, orientację seksualną, wyznanie, płeć”.
- Kategoria 5. Oddzielenie treści informacyjnych od treści reklamowych: „wyraźne oddzielenie oraz oznaczenie treści sponsorowanych i reklamowych pośród materiałów informacyjnych, oznaczenie artykułów sponsorowanych”.

- Kategoria 6. Odpowiednie oznaczenie: „odpowiednie oznakowanie treści drastycznych, np. nieodpowiednich dla dzieci”.
- Kategoria 7. Prawo do repliki: „możliwość do odniesienia się do tez zawartych w materiale prasowym” – jest to jedyna kategoria, co do której zgłoszenia mogą wnosić instytucje.
- Kategoria 8. Inne: „pozostałe przypadki, co do których nie jest możliwa klasyfikacja w obszarach 1–7”.

Wymienione kategorie w znacznym stopniu przypominają zestaw kategorii obowiązujących w regulacjach dotyczących mediów audiowizualnych w *Radio och TV lag* i są zbieżne z klasyfikacją Rady GPRT przyjmowaną przy wydawaniu decyzji³³.

Analiza treści orzeczeń Szwedzkiej Rady Prasowej pokazuje, że w 2016 roku najczęstszą kategorią zaniechania lub naruszenia dobrych obyczajów dziennikarskich było naruszenie prywatności oraz dobrego imienia (16 przypadków), a w dalszej kolejności: niedopełnienie staranności dziennikarskiej (9 przypadków) oraz brak możliwości odniesienia się do tez

³³ Patrz: www.mprt.se/sv/att-sanda/krav-och-regler/ [dostęp: 29.11.2017].

stawianych w materiale prasowym (8 przypadków). Raz zaniechano zasady bezstronności (zob. rys. 4). W niektórych analizowanych przypadkach wyrok zaskarżony materiał naruszał więcej niż jeden standard dziennikarski.

Działania na rzecz odpowiedzialności mediów poza systemami skarg publicznych

W ostatnich latach powstało wiele inicjatyw i narzędzi, które wspierają budowanie w Szwecji rzetelnych, godnych zaufania mediów. W te działania są zaangażowane agendy rządowe, niezależne organy regulacji i samoregulacji, sami dziennikarze, ale także publiczność. Wiele z tych przedsięwzięć służy budowaniu profesjonalnego dziennikarstwa informacyjnego w internecie i w mediach społecznościowych oraz zapobieganiu rozprzestrzenianiu się treści *fake news* i mowy nienawiści.

Podstawą działań jest edukacja medialna. W 2017 roku szwedzki minister edukacji Gustav Fridolin ogłosił, że nauka rozpoznawania fałszywych informacji trafi do programu nauczania w szkołach podstawowych, obok podstaw programowania komputerowego³⁴.

Specjalny program edukacyjny poświęcony wiarygodnym informacjom w internecie realizuje Uniwersytet w Uppsali. W ramach projektu *Nyhetsvärderaren* („weryfikator newsów”) nastolatki w wieku 13–18 lat uczą się, jak rozpoznać treści typu *fake news*. Badacze z Uppsali analizują, czy młodzież potrafi rozpoznać nieprawdziwe treści, i co z tą wiedzą robi dalej. W projekt ma być zaangażowanych nawet 5000 nastolatków³⁵.

Specjalne działania edukacyjne na temat *fake newsów* są kierowane nawet do przedszkolaków. „Twarzą” projektu został Miś Bamse – niedźwiadek z bajek telewizyjnych i komiksów, na którego przygodach wychowało się kilka pokoleń Szwedów (szwedzki odpowiednik Misia Uszatka). Specjalne wydanie komiksu „Bamse Björn”, z lutego 2017 roku, zostało w całości poświęcone tematowi wiarygodności informacji w internecie³⁶.

Także największe szwedzkie redakcje podejmują działania mające na celu budowanie wiarygodnych mediów informacyjnych. Jako jedno z pierwszych inicjatywę podjęły dwa największe dzienniki w kraju – „Aftonbladet” i „Expressen” – tabloidy, a zarazem dwa tytuły, na które jest kierowane do Pressombudsmanna najwięcej skarg publiczności.

Redakcja dziennika „Aftonbladet” zdecydowała się na działanie organiczne. We wrześniu 2016 radykalny, prawicowy portal „Politisk Inkorrekt” umieścił w sieci informację, jakoby premier Szwecji Stefan Löfven kupił sobie „szpanerski” zegarek za prawie 300 000 koron. W Szwecji „obnoszenie się” ze swoim bogactwem jest powszechnie krytykowane, co więcej, według teorii komunikacji międzykulturowej Szwecja jest krajem, w którym w sferze publicznej skracany jest dystans między władzami a pozostałymi grupami społecznymi. Dlatego na premiera spadła fala krytyki. Dziennikarze „Aftonbladet” przeprowadzili śledztwo, w wyniku którego dowiedli, że zegarek był prezentem i nie był tak zawrotnie drogi. Dziennikarze skontaktowali się z niemal wszystkimi osobami, które zareagowały na fałszywy post

³⁴ L. Roden, *Swedish kids to learn computer coding and how to spot fake news in primary school*, www.thelocal.se/20170313/swedish-kids-to-learn-computer-coding-and-how-to-spot-fake-news-in-primary-school [dostęp: 29.11.2017].

³⁵ Tamże.

³⁶ L. Roden, *Why this Swedish comic hero is going to teach kids about fake news*, www.thelocal.se/20170116/why-this-swedish-comic-hero-is-going-to-teach-kids-about-fake-news-bamse [dostęp: 29.11.2017].

„Politisk Inkorrekt” lub udostępniły go znajomym i wyjaśnili, że to był *fake news*. Redakcja „Aftonbladet” musiała przeznaczyć na akcję zasoby kadrowe i pieniężne, ale tłumaczyła, że był to ich moralny obowiązek, by chronić publiczność przed *fake newsami*³⁷. Natomiast premier Löfven oddał zegarek na licytację, z której dochód przeznaczono na cele charytatywne³⁸.

Krok dalej poszła redakcja „Expressen”, drugiego największego dziennika w Szwecji, również tabloidu, na którego publiczność często składa skargi. Od 2016 roku pod każdym artykułem na portalu Expressen.se znajduje się link do dedykowanego adresu mailowego, gdzie można zgłaszać fałszywe dane na stronach „Expressen”. Pod każdym materiałem znajduje się także bezpośredni link, który umożliwi szybkie wypełnienie skargi na ten tabloid i wysłanie jej do Pressombudsmanna. W specjalnej zakładce poświęconej *fake newsom* i możliwości wysłania skargi znajduje się także list od redaktora naczelnego gazety Thomasa Mattsona, wraz z danymi kontaktowymi. W liście czytamy: „Ambicje „Expressen” są jasne. W ramach naszej polityki jakościowego dziennikarstwa publikujemy tylko sprawdzone informacje. Pierwszą decyzją, jaką podjąłem obejmując stanowisko redaktora naczelnego, było umieszczenie miejsca na stronie na korekty”³⁹.

W podobnym duchu wypowiada się Pressombudsman, Ola Sivgardsson, wyrażając aprobatę dla mediów internetowych, które decydują się przystąpić do systemu: „Dziś w naszym systemie są 42 tytuły *online-only*. Oczywiście jest to tylko mały odsetek spośród tysięcy stron internetowych i blogów, nie jest możliwym oce-

nienie, jaki odsetek wszystkich mediów online stanowią te, które już są w systemie. Te tytuły *online-only*, które są poważne i chcą tworzyć jakościowe treści, chcą należeć do naszego systemu. Jest to bardzo dobrze odbierane przez dziennikarzy i wydawców w Szwecji, nawet tych, którzy nieustannie są przez nas krytykowani. (...) Media *online-only* dołączają do naszego systemu, by pokazać publiczności, że są szczerze i godne zaufania. Nasz system jest oparty na samoregulacji. Ale żeby zostać objętym samoregulacją, trzeba tego chcieć. Nie możemy zmusić nikogo do przyłączenia się do nas”⁴⁰.

Doświadczenia ze Szwecji pokazują, że mimo braków ogólnoeuropejskiej legislacji i porozumienia między właścicielami największych portali społecznościowych a władzami i wydawcami, można stworzyć mechanizmy, które wspierają środowisko dziennikarskie wolne od kłamstw i godne zaufania. Jeżeli publiczność ma zestaw narzędzi, dzięki którym samodzielnie może zadbać o wiarygodność treści w mediach, w tym w internecie, to będzie z nich coraz chętniej korzystała. Szacunek budują także liczne działania redakcji i władz, których celem jest budowanie zaufania do mediów.

Praktyki ze Szwecji mogą być drogowskazem dla aktorów polityki medialnej oraz twórców inicjatyw mających na celu budowanie wiarygodnych mediów. W tym przypadku kluczem była przede wszystkim współpraca i zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron.

Konkluzje

Przygotowując niniejszy artykuł, można było zadać sobie pytanie – po co analizować eko-

³⁷ L. Southern, *How Sweden is fighting fake news*, digiday.com/uk/fake-news-in-sweden/ [dostęp: 29.11.2017].

³⁸ V. Adolfsson, *Stefan Löfven säljer sin "lyxklocka"*, www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/z2wRq/stefan-lofven-saljer-sin-lyxklocka [dostęp: 29.11.2017].

³⁹ T. Mattsson, *Tycker du att vi har utsatt dig för en publicitetsskada?*, www.expressen.se/om-expressen/tycker-du-att-vi-har-utsatt-dig-for-en-publicitetsskada/ [dostęp: 29.11.2017].

⁴⁰ Wywiad z O. Sivgardssonem, wrzesień 2017.

system mediów, który bywa nazywanym „laboratorium wolności słowa i odpowiedzialności dziennikarskiej”. Niezmałona autonomia dziennikarzy, wysoki poziom profesjonalizmu zawodowego, separacja świata polityki od świata mediów informacyjnych pomagają budować zaufanie społeczne do mediów. A przecież nie sposób pominąć także kwestii ekonomicznych i kulturowych. Szwecja należy do najbogatszych państw w Europie, posiada rozbudowany system świadczeń publicznych, które rezonują także na sposób, w jaki zaprojektowano system działania mediów publicznych czy subsydiów prasowych. Mówimy także o kraju, który w teoriach komunikacji międzykulturowej i organizacyjnej (Fons Trompenaars i inni) prezentuje wysoki poziom uniwersalizmu, przy jednoczesnym niskim dystansie wobec władzy. Tego typu cechy ułatwiają tworzenie kodeksów etyki, poczucia odpowiedzialności zawodowej czy niezależności od osób u szczytu władzy.

Analizowany w artykule system regulacji i samoregulacji mediów pokazuje, w jak wielu obszarach publiczność ma możliwość zgłaszania nieprawidłowości, bycia „watchdogiem” dla dziennikarzy. Zarówno system regulacji mediów audiowizualnych oraz system samodyscypliny odnotowują coraz większą liczbę zgłaszanych materiałów. Nie zawsze przekłada się to na wyższą liczbę orzeczeń rad. Pozytywnym zjawiskiem jest częstsze zachowa-

nie publiczności w duchu „sprawdzam!” oraz działania wydawców, którzy dbają, by redakcje publikowały jak najmniej materiałów, co do profesjonalizmu których można by mieć zastrzeżenia. Rośnie także liczba redakcji, w szczególności internetowych, które decydują się przystąpienie do systemu samoregulacji dla wspólnego dobra, by budować odpowiedzialne media w Szwecji.

Wyzwaniem dla ustawodawców i organów samoregulacji jest dotrzymanie kroku rozwijającym się technologiom. Ustawa audiowizualna z 2010 ma jeszcze luki, bowiem obejmuje tylko treści nadawane ciągle. Oznacza to, że treści publikowane jako tekst, podcast czy komentarz nie mogą być zaskarżone ani przez Radę, ani przez publiczność, a to tworzy przestrzeń do nadużyć. Z kolei wyzwaniem dla systemu samoregulacji jest zachęcenie wpływowego środowiska blogerów czy vlogerów, by oni także zgodzili się przyłączyć do systemu odpowiedzialności dziennikarskiej.

Przedstawiona w artykule analiza udziału publiczności w systemie odpowiedzialności mediów ma przede wszystkim charakter ilościowy. Interesującym polem do dalszych badań byłoby prześledzenie na obszerniejszej próbie charakterystyki i tematyki skarg. Warto sprawdzić, czy w ostatnich latach, wraz z rozwojem technologii, zmieniają się tematy skarg i typy mediów, które są najczęściej zgłaszane.

Bibliografia

Książki i artykuły:

- Brüggemann M. et al., *Hallin & Mancini revisited: Four empirical types of western media systems*, „Journal of Communication”, 2014, vol. 64.
- Christians C.G. et al., *Normative theories of the media. Journalism in democratic societies*, Chicago 2009.
- Dobek-Ostrowska B., *Zmiany w mediach i dziennikarstwie w drugiej dekadzie XXI wieku [w:] Zmiana w dziennikarstwie w Polsce, Rosji i Szwecji. Analiza porównawcza*, red. B. Dobek-Ostrowska, P. Barczyszyn, Wrocław 2016, s. 17.
- Hallin D., Mancini P., *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*, tłum. M. Lorek, Kraków 2007.
- Larmar och gör sig till*, red. U. Andersson et al., Göteborg 2017.

Badania i raporty:

Årsberättelser 2016, Allemänhetens Pressombudsman (PO), Pressensopinionsnämns (PON), Sztokholm 2017.

Årsredovisning 2016, Myndigheten För Press, Radio och TV, Sztokholm 2017.

Edelman Trust Barometer 2017, red. A. Harary et al., www.edelman.com/global-results [dostęp: 29.11.2017].

Edelman Trust Barometer 2018, red. T.E. Ries et al., <https://www.edelman.com/trust-barometer> [dostęp: 18.05.2018].

Reuters Institute Digital News Report 2016, Oxford 2016.

Reuters Institute Digital News Report 2017, Oxford 2017.

Svenskarnas värdering av radio och tv, ed. L. Annerstedt et al., Göteborg 2016.

Akty normatywne:

Radio och TV Lag, SFS No. 2010:696, www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696 [dostęp: 29.11.2017].

Svenska Grundlagarna, www.riksdagen.se/sv/sa-funkar-riksdagen/demokrati/grundlagarna/ [dostęp: 28.11.2017].

Źródła internetowe:

Adolfsson V., *Stefan Löfven säljer sin "lyxklocka"*, www.aftonbladet.se/nojesbladet/a/z2wRq/stefan-lofven-saljer-sin-lyxklocka [dostęp: 29.11.2017].

Mattsson T., *Tycker du att vi har utsatt dig för en publicitetsskada?*, www.expressen.se/om-expressen/tycker-du-att-vi-har-utsatt-dig-for-en-publicitetsskada/ [dostęp: 29.11.2017].

Myndigheten för Press Radio och TV, *Antal anmälningar*, www.mpr.se/sv/mer-om-media/mer-om-public-service/antal-granskade-program/ [dostęp: 28.11.2017].

Myndigheten för Press Radio och TV, *Krav och regler för medierna*, www.mpr.se/sv/att-sanda/krav-och-regler/ [dostęp: 29.11.2017].

Myndigheten för Press Radio och TV, *Media requirements and regulations*, www.mpr.se/en/broadcasting-radio-and-tv/requirements-and-regulations/ [dostęp: 29.11.2017].

Reporters Without Borders Index 2018, *Sweden*, rsf.org/en/sweden [dostęp: 18.05.2018].

Roden L., *Swedish kids to learn computer coding and how to spot fake news in primary school*, www.thelocal.se/20170313/swedish-kids-to-learn-computer-coding-and-how-to-spot-fake-news-in-primary-school [dostęp: 29.11.2017].

Roden L., *Why this Swedish comic hero is going to teach kids about fake news*, www.thelocal.se/20170116/why-this-swedish-comic-hero-is-going-to-teach-kids-about-fake-news-bamse [dostęp: 29.11.2017].

Southern L., *How Sweden is fighting fake news*, www.digiday.com/uk/fake-news-in-sweden/ [dostęp: 29.11.2017].

Statens Medieråd, www.nohate.se [dostęp: 29.11.2017].

Yrkesetik Regler, www.old.po.se/yrkesetik [dostęp: 29.11.2017].

Wywiady:

Wywiad z Marią Bergerlind Diaurer, Myndigheten för Press, Radio och TV, Sztokholm, wrzesień 2017.

Wywiad z Ola Sivgardssonem, Pressombudsmanem Szwecji, Sztokholm, wrzesień 2017.